

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ ст. (Історико-політичний аналіз основних періодів). – К.: А.Л.Д., 1997. – 159 с.; Давидюк А. Т. Жертви червоного терору: (Події, трагічні долі людей в Україні в період з 1919 до червня 1941 р.). – Вінниця: Континент-Прим, 2001. – 272 с.; Прилуцький В. І. Небільшовицькі молодіжні об'єднання в УСРР в 20-ті роки. – К: Поліграф, 1993. – 58 с.; Левчук К. Громадські організації України: створення та діяльність. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2009. – 320 с.; Зінько О. Молодіжний рух на Вінниччині на початку 20-х років // Тези доповідей одинадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця, 1992. – С. 71.
2. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХ ст. (Історико-політичний аналіз основних періодів). – К.: А.Л.Д., 1997. – 159 с.
3. Бовкун В. В бою і труді: сторінки комсомолу Вінниччини – 1919 – 1925 роки. – Одеса: Маяк, 1969. – 75 с.
4. Зінько О. Молодіжний рух на Вінниччині на початку 20-х років // Тези доповідей одинадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця, 1992. – С. 71 – 74.
5. Барабаш В., Булавін О., Гатенюк А. Молодіжний і дитячий рух в Україні: історія та генезис. – К.: УкрНДІ проблем молоді, 1993. – 117 с.
6. Історія Ленінської комуністичної спілки молоді України – К.: Молодь, 1968. – 598 с.
7. Енциклопедія українознавства. Т.6. – Львів: Наук.тов.ім.Т.Шевченка, 1996. – 400 с.
8. ЦДАГО України. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 164. 96 арк.
9. Прилуцький В. І. Небільшовицькі молодіжні об'єднання в УСРР в 20-ті роки. – К: Поліграф, 1993. – 58 с.
10. ЦДАГО України. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 158. 137 арк.
11. Молодіжні рухи на Україні у ХІХ – ХХ століттях. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://bobysh.ru/referat/72/17460/1.html>.
12. ЦДАГО України. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 73. 86 арк.
13. Роль громадських організацій у поширенні освіти на Поділлі у ХХ ст. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://refoteka.ru/r-137319.html>
14. Стадник О. О. Подільське село в роки НЕПу. Соціально-економічний та громадсько-політичний розвиток (1921 – 1928 рр.). Дис. канд. іст. наук. – Вінниця, 2007. – 251 с.

Михайло Панасюк

**МІСЦЕ ТА РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В СИСТЕМІ
АВТОРИТАРИЗМУ**

Важливим аспектом діяльності будь-якого політичного режиму є ставлення до релігії. В даній роботі з'ясовуються особливості взаємовідносин держави та церкви при авторитаризмі, визначаються відмінності релігійної ситуації в тоталітарних та авторитарних системах. Традиційна культура та християнські принципи стали основою державної політики окремих країн Європи в 20 – 30 рр. ХХ ст., в тому числі диктаторських режимів.

Ключові слова: авторитаризм, церква, церковна політика, тоталітаризм, традиційні цінності, християнські норми, політичний режим.

Одним із відомих прикладів недемократичних режимів є авторитаризм. В науковій історичній та політологічній літературі виділяють військово-диктаторський, теократичний, деспотичний, абсолютиський, корпоративний та інші види режиму. Відомі мислителі, вчені, політологи приділяли важливу увагу вивченню проблем авторитаризму, зокрема М. Вебер, С. Хантінгтон, А. Хаденіус, Б. Геддес, Ф. Шміттєра, Г. О'Доннєла, Є. Вятр. Так Б. Геддєс виділяє військовий, персоніфікований типи режиму та авторитаризм з домінуванням однієї партії. А. Хаденіус виокремлює безпартійний та режим з обмеженим плюралізмом. Ф. Шміттєра та Г. О'Доннєла акцентували увагу на корпоративному авторитаризму [5, с. 51]. Доволі розповсюдженою є типологія запропонована польським політологом Єжи Вятром. Він виділяє військовий, теократичний, персоніфікований (лідєрство без міцних інститутів влади), монархічний, неоавторитарний види режиму [8, с. 115]. Типологія та характерні риси авторитарної диктатури достатньо висвітлені в науковій літературі, завданням даної роботи є визначення тих особливостей авторитаризму, які дають можливість існування релігії та церковних організацій.

В 20-30-х рр. ХХ ст. авторитарні системи сформувались у багатьох країнах Європи. Цей процес був настільки розповсюдженим, що можна говорити про становлення класичного авторитаризму. Поява такого типу правління зумовлена багатьма економічними, політичними та соціокультурними причинами.

Можна виділити головні риси режиму. При авторитаризмі влада належить одній особі, як правило військовому диктатору, управління здійснюється з допомогою армії, захоплення влади відбувається шляхом повалення попереднього режиму та державного перевороту. Політичні права обмежені, вибори, якщо дозволені, то проходять під контролем диктатора. Існують репресивні органи, але терор не носить масового характеру [3, с.41].

Авторитаризм виникає як реакція на комуністичні та радикальні перетворення в суспільстві. Соціальною основою є землевласники, промисловці, чиновники, заможне селянство.

Режим контролює політичну сферу суспільства і як, правило, не втручається в економічне, соціально, культурне та духовне життя. Він нещадний до осіб чи груп, що складають конкуренцію в боротьбі за владу. Якщо громадяни не виступають проти режиму, їм нічого не загрожує [8, с.113].

Особливої ваги набувають взаємовідносини держави та церковних структур. Становище релігії в авторитарних та тоталітарних режимах суттєво відрізняється. Традиційна релігія в авторитаризмі не переслідується, а навпаки, займає вагоме місце в суспільстві та в системі організації влади. Можна, навіть стверджувати, що існує союз режиму із церквою. В тоталітарних системах подібні речі неможливі.

Розглянемо ряд факторів, які зумовлюють саме такий характер церковно-державних відносин. В авторитаризмі немає обов'язкової для всіх ідеології, допускається обмежений плюралізм, тому існування релігії тут можливе.

Головне завдання диктатури – це утримання влади. Для здійснення цієї мети авторитарна система не керується такими принципами тоталітарної моделі як насадження єдиної системи поглядів, контроль над усіма сферами суспільства, в тому числі духовної. Авторитаризм в прагненні зберегти владу раціональний, тоталітаризм не лише раціональний, а й ірраціональний. Здійснення суспільством якоїсь великої мети, масовий терор, знищення релігії в тоталітарній державі носять до певної міри ірраціональний характер. Авторитарний режим позбавлений такої направленості.

Тоталітарні системи руйнують усі класові, станові, племені, громадянські кордони та зв'язки. Особистість перебуває наодинці із режимом. В авторитарних державах подібних процесів не відбувається. Релігія та церква, як спільність людей об'єднаних відповідними принципами, зберігаються.

Руйнуючи зв'язки та бар'єри тоталітаризм повністю поглинає суспільство. Звідси регламентація державою не лише політичного, економічного, соціального життя, а й культурного, духовного, сімейного чи особистого простору. В авторитаризмі відносини між державою та суспільством носять диференційований характер [8, с. 116]. Система влади базується на традиційних цінностях, в тому числі на християнських нормах. Тому режим часто підтримує церкву, між державою та церковними структурами існує взаєморозуміння. Особливе місце надається релігійній організації, що історично домінувала в суспільстві.

В Іспанії, в часи Ф. Франко, Католицька церква була єдиною офіційною релігією. Нова держава в Португалії гарантувала свободу совісті та віросповідання. Церква та монастирі підтримували режим А. ді О. Салазара. Навчальні класи були переважно релігійними, заохочувалось християнське виховання. В 1940 р. уряд Португалії підписав конкордат з Ватиканом. Католицька церква мала право втручатись в життя громадян та суспільства [7, с. 141].

Схожі тенденції у відносинах держави та церкви можна помітити в Угорщині, під час правління М. Хорті. Церква не лише підтримувала правління диктатора, а й була солідарною з державою в прагненні останньої повернути землі втрачені після Першої світової війни. Кожен день в школах, під час правління Хорті учні виголошували клятву: Я вірю в Бога! Я вірю в єдину Батьківщину! Я вірю у вічну божественну істину! Я вірю у відродження Угорщини!

Церква знаходила свого роду союзника і покровителя в особі авторитарного лідера, на що в неї було ряд підстав. Як вже зазначалось, авторитарна диктатура є реакцією певних сил на соціальні та радикальні перетворення, революції.

Так, Міклош Хорті утвердився при владі поваливши Угорську Радянську Республіку. Франціско Франко переміг у громадянській війні республіканців, в урядах яких домінували соціалісти та комуністи. Український гетьман Павло Скоропадський захопив владу після занадто соціалістичної політики Центральної Ради. Діяльність лівих сил була направлена не лише на конфіскацію земель, обмеження приватної власності, скасування привілеїв і титулів, вона носила антиклерикальний і антицерковний характер. Церква

знавала багатьох обмежень: зменшення авторитету в суспільстві або пряма дискредитація, позбавлення земельних володінь, відокремлення церкви від держави і т. д. Безбожництво окремих політичних сил лякало віруючих людей. Антицерковною була політика республіканських урядів в Португалії впродовж 1910-1926 рр. [7, с.133]. Зазнала ряд переслідувань Католицька церква в Іспанії після революції 1931 р. та з приходом до влади Народного фронту в 1936 р., зокрема ліквідований конкордат з Ватиканом 1851 р., католицизм вже не був державною релігією, припинені будь-які виплати духовному стану, ліквідована система церковної освіти, пограбовано ряд монастирів [4, с. 83]. Встановлення авторитарної влади закономірно припиняло антирелігійну діяльність, змінювалось становище церкви у суспільстві.

Зважаючи на вище сказане, можна зробити ряд висновків стосовно взаємовідносин авторитарної держави та церкви. Ставлення до релігії в авторитарних та тоталітарних системах суттєво відрізняється. Структура авторитарної влади дозволяє існування релігії в державі. Авторитаризм базується на традиційних цінностях, де вагоме місце займає християнський світогляд. Помітна тенденція взаємної підтримки влади та церковних організацій, що часто трансформувалось у союз держави та церкви. Данну закономірність можна вважати одною з головних рис авторитаризму як політичного режиму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Анісімов В. Міклош Хорті – контр-адмірал угорської історії // Дзеркало тижня. 2004. Випуск №21, 28 травня – 4 червня.
2. Іваницька О.П. Франко – каудильйо Іспанії. Політ. Біогр./ О.П. Іваницька. - Вінниця: Книга-Вега. 2002. 424 с.
3. Подлесный Д.В. Политология: учеб. пособие/ Д.В. Подлесный; Нар. укр. акад. - Харьков: Издательство НУА, 2016. 164 с.
4. Підлуцький О. Постатті ХХ сторіччя. Вид. 2-е, доп. і перер. Київ: Дух і літера. 2007. 268 с.
5. Политические режимы. Тоталитаризм и авторитаризм. // <https://www.hs.ru/mirror/pubs/share/216491716>
6. Политические системы в странах Центральной и Юго-Восточной Европы 1917 – 1929 гг. Москва: Наука. 1988. 536 с.
7. Хазанов А.М. Салазар: 40 лет диктатуры в Португалии. // Новая и новейшая история. 2009. №3. С. 129 -146.
8. Синчук Ю.В. Лекции по политологии: учеб. пособие / Ю.В. Синчук. – Москва: Юридический институт МИИТа. 2015. 214 с.

***Валентина Гребеньова, Тетяна Захараш* РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ НА ТЕРЕНАХ ТРАНСІСТРІЇ (1941-1944 РР.)**

У статті розглядається проблема взаємовідносин румунської влади та різних релігійних конфесій на теренах Трансїстрії. З'ясовано, що румунська влада відразу почала боротися з атеїзмом у всіх його проявах і повертати населення до віри. Проте відбувалося й масове впровадження румунізації через релігію, також велася активна боротьба з сектанством.